3. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОЛОЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

В.А. Винник
Національний університет харчових технологій

Молочна промисловість — одна із провідних галузей агропромислового комплексу України. Питома вага галузі в загальному обсязі харчової та переробної промисловості складає 19 % [3]. Молочні продукти становлять обов'язкову складову раціону харчування кожної людини.

Розвиток молочної промисловості у світі безпосередньо пов'язаний із виробництвом молока у великих фермерських господарствах (великотоварне виробництво). В Україні сьогодні спостерігається протилежна ситуація: зростає виробництво молока у дрібних господарствах, приватному секторі та зменшується обсяг молока, що виробляється великими сільськогосподарськими підприємствами. Існуючий розподіл виробництва молока між різними категоріями господарств

створив передумови до незначного загострення конкуренції між виробниками молока, що мають низький рівень інтенсивності. Окреслена тенденція свідчить, передусім, про кризу в молочному тваринництві й гальмування розвитку молочної галузі. Ситуація загострюється і через існування проблеми забезпечення переробних підприємств якісною сировиною, новітніми технологіями та засобами виробництва. Молоко належної якості сьогодні можуть постачати на ринок лише ті сільськогосподарські підприємства, де здійснюється механічне доїння, очистка й охолодження молока. Селянин не має ні умов, ні можливостей забезпечити необхідний технологічний процес виробництва молока.

Найважливішою для молокопереробної галузі є якісна сировинна база. Загальні статистичні дані свідчать: за всі роки незалежності України найуспішнішим для молочної галузі був 1990 рік. На той час у нашій країні налічувалося понад 8 млн. корів, із них у сільгосппідприємств — понад 6 млн. Нині ж (на 1 січня 2010 р.) загальне поголів'я корів в Україні становило 2,8 млн., і з них лише 604,0 тис. утримувалось в сільськогосподарських підприємствах [4]. Реальний стан справ у молочній галузі відображає такий показник, як обсяг переробки молока. В успішному 1990 році було перероблено понад 18 млн. тонн молока, з яких 17,9 млн. тонн — це частка сільгосппідприємств. У 2011 році на переробку надійшло 4,7 млн. тонн молока. При цьому сільгосппідприємства фактично поставили 1,9 млн. тонн, а майже 3 млн. тонн молока забезпечили переробній галузі господарства населення. Аналіз динаміки цього показника показує, що сьогодні молочна галузь учетверо менше переробляє молока і, відповідно, менше виробляє молочної продукції, ніж у 1990 р. [3].

Запорукою стійкого розвитку молочної галузі є ефективність виробництва молока. Попри те, що ціна молока і молочних продуктів в Україні є досить високою та постійно зростає, рентабельність їх виробництва вкрай низька. Якщо на початку 1990-х рр. рентабельність виробництва становила 32,2 %, то у 2012 р. вона була на рівні 1,3 %.

Важливим аспектом аналізу стану та перспектив розвитку галузі є визначення її експортно-імпортного потенціалу. Вітчизняна молочна галузь має високий експортний потенціал. Україна постійно працює над розширенням зовнішніх ринків збуту вітчизняної молочної продукції. Вона займає велику частку в загальному експорті нашої держави. Молокопереробними підприємствами щорічно експортується близько 1 млн. тонн молокопродуктів у перерахунку на молоко. Основними експортерами є Росія, Молдова, Казахстан, Туркменістан, Азербайджан та Грузія [3]. Імпорт молокопродуктів в Україну з цілого ряду причин незначний і становить 2 % загальних обсягів виробництва молока. В Україну імпортуються окремі види десертно-йогуртової продукції та високоякісних сирів. Основні постачальники продукції на вітчизняний ринок — Росія, Польща, Білорусь, Франція і Німеччина. В Україні існує сезонність виробництва молока-сировини: у літні місяці його виробляється практично вдвічі більше, ніж у зимовий період. Якщо зафіксувати ціни на молоко, особливо в літній період, коли воно переробляється на сухе молоко, вершкове масло і сир, то його просто не будуть купувати. Тому головним завданням уряду має стати стимулювання споживання молока і молочних продуктів у країні. Наприклад, сьогодні Франція та Скандинавські країни споживають понад 590 кг молока на людину в рік, Прибалтійські країни — понад 300 кг, Росія — близько 250 кг. В Україні цей показник знаходиться на рівні 200 кг. Нині вітчизняні товаровиробники не можуть

постачати молочну продукцію у країни ЄС, оскільки для цього необхідно пройти сертифікацію всього циклу виробництва: від поля, на якому вирощуються корми для корів, до кінцевої продукції — молока і молочних продуктів, які виробляються молокопереробними підприємствами.

Для розвитку молочного скотарства в Україні держава повинна принаймні частково компенсувати витрати виробників. Адже молочне тваринництво вимагає високого рівня капітальних витрат: на одну корову — приблизно $10–12 тис. А працювати з нульовою рентабельністю надзвичайно складно. Тому, не чекаючи державної підтримки, молокопереробні підприємства самі почали інвестувати у виробництво. Кожен виробник та переробник молока працює на своїй ділянці. Наприклад, ТОВ «Danone Україна» впроваджує програму розвитку постачальників, яка передбачає часткове фінансування придбання ними або тварин, або установок холодильного обладнання. Завдяки цій програмі компанія планує збільшити поставки молока від цих господарств у найближчі три роки на 25 % [1].

На основі вищесказаного можна спрогнозувати, що молочна база в Україні буде трансформуватися від індивідуальних господарств до кооперативів, дрібних і великих ферм. І тоді все молоко приватного сектору вироблятиметься на сімейних фермах. Така модель подібна до європейської. Однак для її впровадження в Україні необхідно створити певні умови, серед яких: громадський випас корів, наймання фахових ветеринарів, залучення переробних підприємств у структуру вертикальної інтеграції та ін. Наше дослідження показало, що ринок молока і молокопродуктів України має порівняно із зарубіжними виробниками ряд переваг. Це і якість продукції (багато виробників досі працює за радянськими ГОСТами, що містять високі вимоги до якості), і значний потенціал розвитку галузі. Але існує й чимало недоліків: застарілі виробничі потужності, дуже низька закупівельна ціна сировини та, одночасно, висока роздрібна ціна молочної продукції, скорочення поголів'я корів, що, у кінцевому підсумку, призводить до незатребуваності молочної продукції на внутрішньому ринку країни. Досягнення інноваційних конкурентних переваг вітчизняними підприємствами залежить, перш за все, від їх державної підтримки, прогресивної науково-технічної та інноваційної політики, упровадження сучасних технологій виробництва й управління підприємством. Український ринок молочної продукції має реальні можливості стати досить прибутковим бізнесом і потужним експортером молока та молокопродуктів вітчизняного виробництва на європейські ринки і ринки інших країн світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільчук М. М. Виробництво молока та ринок молочних продуктів / М. М. Ільчук. — К.: Аграрна наука, 2001. — 217 с.

2. Міністерство аграрної політики України [Електронний ресурс] /Офіційний сайт. — Режим доступу: http://www.minagro.gov.ua/

3. Павличенко М. Г. Ринок молока в Україні та перспективи для різних категорій господарств / М. Г. Павличенко // Молочна промисловість. — 2011. — № 5. — С. 18–20.

4. Статистична інформація [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Науковий керівник — Л.М. Закревська, канд. екон. наук.